

Talousvaliokunnan mietintö 2/1997 vp

Hallituksen esitys laiksi vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta

Eduskunta on lähettänyt 13 päivänä helmi-kuuta 1997 talousvaliokuntaan valmistelevalle käsiteltäväksi hallituksen esityksen 258/1996 vp laiksi vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta.

Esityksen johdosta valiokunnassa ovat olleet kuultavina kauppa- ja teollisuusministeri Antti Kalliomäki, hallitusneuvos Kristian Tammivuori kauppa- ja teollisuusministeriöstä, ylikomisario Hannu Hannula sisäasiainministeriöstä, Helsingin hiippakunnan piispa Eero Huovinen, suurmyymälätyöryhmän puheenjohtaja, kansanedustaja Osmo Soini, Tilastokeskuksen erikoistutkija Iiris Niemi, johtaja Heikki Ropponen Kaupan työnantajaliitosta, puheenjohtaja Maj-Len Remahl ja tutkimussihteeri Raimo Lehtonen Liikealan ammattiliitosta, toimitusjohtaja Guy Wires Kaupan Keskusliitosta, ketjunjohtaja Osmo Naskali Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnasta SOK:sta, Suomen Päivittäistavarakauppayhdistyksen puheenjohtaja, toimitusjohtaja Antti Remes Tradekasta, johtaja Rauno Vanhanen Suomen Yrittäjistä, Suomen Yrittäjien kaupan toimialaryhmän puheenjohtaja, toimitusjohtaja Heikki Rinta-Rahko, pääsihteeri Leena Simonen Suomen Kuluttajaliitosta, varapuheenjohtaja Eero Ollikainen Kuluttajat-Konsumenterna ry:stä, kehittämisspäälikkö Antti Iso-Koivisto Suomen Kuntaliitosta, puheenjohtaja Ritva Sjöholm Yrittäjänäisten Keskusliitosta ja toimitusjohtaja Erkki Tuovinen Markantalo Oy:stä.

Hallituksen esitys

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että vähittäiskaupat sekä parturin- ja kähertäjänliikkeet voisivat olla avoinna pääsääntöisesti klo 7:n ja 21:n välisenä aikana erikseen laissa mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta.

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan portaittain siten, että se ensi vaiheessa koskisi myynti-

pinta-alaltaan enintään 400 neliömetrin myymälöitä. Suuremmat myymälät tulisivat lain piiriin 15.5.1999 alkaen.

Valiokunnan kanta

Talousvaliokunta kävi liikkeiden aukioloista läpi laajan lausuntokierroksen syksyllä 1996 valmistellessaan mietintöään TaVM 27/1996 vp hallituksen esitykseen 51/1996 vp.

Talousvaliokunta on nyt laatiessaan mietintöään HE 258/1996 vp:stä ottanut huomioon myös edellisellä asiantuntijakierroksella kuulemansa ja pitänyt tarkoituksenmukaisena tyytyä nyt suppeampaan kuulemiseen.

Mietinnössään TaVM 27/1996 vp talousvaliokunta pohti muun muassa sunnuntiaukiolojen vaikutusta kaupan kilpailutekijänä sekä kaupan alan työsuhteisiin. Talousvaliokunnalle lausunnon antanut työasiainvaliokunta puolestaan lausui sunnuntiaukiolojen työllisyysvaikutuksista. Talousvaliokunta uudistaa tässä aiemmin sanomansa viittaamalla mietintöön TaVM 27/1996 vp.

Hallituksen esityksen sisältämä ehdotus liikkeiden sunnuntiaukiolojen vapauttamisesta myyntipinta-alan mukaan portaittain on saman sisältöinen kuin talousvaliokunnan mietinnössään TaVM 27/1996 vp esittämä ratkaisu. Esitys on edelleen herättänyt hyvin ristiriitaisia tunteita, minkä vuoksi eduskunnassa on pidetty parhaana pyrkiä löytämään ratkaisu aukiolokysymyksiin uudelta pohjalta.

Talousvaliokunta ehdottaa eduskunnassa käytyihin keskusteluihin viitaten, että sunnuntiaukioloja vapautetaan hallituksen esitystä varovaisemmin kokemusten kartuttamiseksi.

Talousvaliokunta ehdottaa, että vähittäiskaupat sekä parturit ja kampaamot voisivat olla sunnuntaisin avoinna kesä-, heinä- ja elokuussa sekä joulukuussa ja viitenä kauppa- ja teollisuusministeriön määräämänä sunnuntaina. Tämä ratkaisu vähentäisi oleellisesti poikkeuslupien mää-

rää, koska suuri osa niistä kohdistuu kesän matkailukauteen ja erillisten kesätapahtumien yhteyteen. Valiokunnan saamien selvitysten mukaan suurten vähittäiskauppojen tuskin kannattaisi ainakaan kaikkina kesäsunnuntaina pitää liikettä avoinna. Sen sijaan ainakin joillekin pienemmille liikkeille mahdollisuus saattaisi olla varteenotettava. Myös maaseudun taajamien kaupat pääsisivät tällä ratkaisulla osallisiksi lomailijoiden muodostamista asiakasvirroista ja tämä taas tasoittaisi niiden ja haja-asutusalueiden liikkeiden välistä kilpailuasemaa.

Talousvaliokunta kuitenkin ehdottaa, että em. sunnuntaipäivinä aukiolo olisi mahdollista vasta klo 12:n jälkeen iltaan klo 21:een saakka.

Arkisin maanantaista perjantaihin hallituksen esittämä sallittu aukioloaika klo 7:n ja 21:n välillä on valiokunnan mielestä perusteltu. Tämä pidennys jossain määrin tasoittaa toisaalta kioskien ja huoltoasemien ja toisaalta vähittäiskaupan välistä kilpailutilannetta.

Sen sijaan valiokunta pitää tarkoituksenmukaisena, että lauantaisin liikkeet suljetaan viimeistään klo 18 nykyiseen tapaan. Tällä toimenpiteellä voidaan minimoida erilaisten kaupan ja kaupan työntekijöihin kohdistuvien turvallisuusriskien määrää viikonloppuiltana.

Koska valiokunta hallituksen esityksestä poiketen ehdottaa vain osittaista sunnuntaipäivien vapauttamista, on mietinnön valmistamisessa tullut erikseen ottaa kantaa myös kaksoispyhiin ja aattopäiviin.

Niin sanottuina kaksoispyhinä on katsottu edelleen tarpeelliseksi säilyttää nykyinen käytäntö, eli elintarvikekaupat saavat olla auki neljä tuntia klo 8:n ja 18:n välillä. Valiokunta katsoo, että kaksoispyhiin aukiolo tulee tarvittaessa sallia jo aamupäivällä, koska kaksoispyhinä käydään kaupassa tyypillisesti vain elintarvikkeiden täydennysostoksia varten.

Aattopäivinä, jotka ovat tavanomaisia työpäiviä, on tarkoituksenmukaista noudattaa tavallista arki- ja aukioloaika- eikä lauantai- ja aukioloaika-ka, koska siten voidaan välttää iltatuntien ruuhkia ja asiakkaat ehtivät työpäivän jälkeen asioida kohtuuttomasti kiirehtimättä.

Talousvaliokunta toteaa, että sen esittämässä ratkaisussa oleellisin muutos nykytilanteeseen verrattuna on sunnuntaiaukiolojen salliminen kesäisin ja arki- ja aukiolojen pidentämismahdollisuus yhdellä tunnilla. Muuten esitys noudattaa hyvin pitkälle nykytilannetta.

Valiokunta toteaa, että ratkaisun vaikutukset ovat erilaiset kuin hallituksen esityksen toteu-

tuessa olisivat olleet. Sunnuntaiaukiolojen vapauttaminen hallituksen esittämällä tavalla olisi eniten vaikuttanut päivittäistavarakaupan keskinäisiin suhteisiin ja tasoittanut sen mahdollisuuksia kioskeihin ja huoltoasemiin nähden. Viimeisimpien tilastojen mukaan kioskien ja huoltoasemien osuus päivittäistavarakaupasta vuonna 1996 oli 10 prosenttia ja sen uskotaan vielä kasvavan.

Valiokunnan valitsema malli antaa lisämahdollisuuksia ennen kaikkea erityistavarakaupalle, esimerkiksi huonekalu- ja autokaupalle sekä vaatetusliikkeille. Päivittäistavarakaupassa satunnaiset sunnuntait eivät juurikaan vaikuta ostotottumuksiin ja ostopäivän valintaan. Tottumukset muutenkin muuttuvat varsin hitaasti. Talousvaliokunnan käsityksen mukaan satunnaiset sunnuntaiaukiolot merkitsevät sitä, että nämä päivät jäävät päivittäistavarakaupassa edelleenkin enemmän täydennysostotapahtumiksi.

Talousvaliokunnan mietinnössään ehdottama aukioloratkaisu jättää edelleen kaupan sekä kioskien ja huoltoasemien välisen kilpailutilanteen aukioloaikojen suhteen epätasapainoon. Eniten tästä on haittaa pienkauppiaille. Valiokunta toteaa kuitenkin, että asiaa ei voi liikeaikalilla ratkaista, ellei aukioloja kokonaan vapauteta, mitä valiokunta ei ole pitänyt muista syistä tarkoituksenmukaisena.

Talousvaliokunta on mietintöönsä TaVM 27/1996 vp kirjannut ympäristöministeriön laatiman Ympäristöohjelma 2005:n kauppaa koskevat tavoitteet. Valiokunta edelleen kannattaa näitä tavoitteita. Valiokunta muistuttaa uudelleen myös ympäristöministeriön asettaman suurmyymälätyöryhmän pian päättyvästä työstä, jolla etsitään keinoja ohjata suurmyymälöiden perustamista.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kauppa- ja teollisuusministeriö on valmistelemassa kioskiasetuksen muutosta siten, että kioskien määrittämää muutettaisiin niin, että myyntiluokun sijasta kioskiksi määriteltäisiin pinta-alarajalla. Valiokunta pitää tarkoituksenmukaisena, että tämä muutos tehdään vastaamaan nykytiedellisuutta. Sen sijaan valiokunta pitää tärkeänä, että valikoimien rajoitukset edelleen säilytetään, jotta kioskitoiminta ei laajene erityistavarakauppaan. Samalla valiokunta korostaa huoltoasemien tavaravalikoiman valvonnan tehostamista.

Poikkeuslupien myöntämismahdollisuus tulee valiokunnan mielestä edelleen säilyttää muun muassa matkailun ja raja-alueen kaupan tarpei-

siin. Valiokunta kiinnitti mietinnössään TaVM 27/1996 vp huomiota poikkeuslupakäytännön valvontaan ja uudistaa nyt sanomansa. Valiokunta katsoo, että poikkeuslupien myöntämisellä ei saa vääristää kilpailua ja muuttaa kielteisesti kaupan rakenteita. Valiokunta korostaa, että poikkeuslupien myöntämiseksi on osoitettava erityiset syyt, jotka erikseen on muun muassa tämän lain perusteluissa mainittu. Valiokunta edellyttää, että kauppa- ja teollisuusministeriö ohjein ja tarvittaessa säädöksiin valvoo poikkeuslupakäytännön muotoutumista.

Valiokunta ehdottaa, että lakiin tehdään edellä mainitut aukioloja koskevat muutokset ja että lakiehdotuksen 7 §:ssä oleva neliörajan mukainen porrastus poistetaan.

Valiokunta ehdottaa, että lain 3 §:ään sisällytetään säännökset elintarvikeliikkeiden aukiolosta niin sanottuina kaksoispyhinä. Kaksoispyhien elintarvikahuoneistojen aukiolo koskee

sellaisia tapauksia, jolloin kauppa ei saa olla muutoin auki tämän lain säännösten nojalla. Sitä esimerkiksi juhannuksen jälkeisenä sunnuntaina noudatetaan normaalia kesäsunnuntain aukioloaika, ja elintarvikeliikkeet saavat olla auki samoin kuin muutkin myymälät kello 12:n ja 21:n välisenä aikana. Joulukuussa, jos esimerkiksi tapaninpäivä on sunnuntai, sitä ei koske joulukuun sunnuntaiaukioloaika, vaan avoinna saavat olla vain elintarvikahuoneistot neljä tuntia kello 8:n ja kello 18:n välisenä aikana. Tältä osin säännökset vastaavat nykyisiä aukiolosäännöksiä.

Valiokunta vielä ehdottaa, että lakiehdotuksessa käytetty nimike kähertäjänliike korvataan uudenaikaisemmalla kampaamoliikkeellä.

Talousvaliokunta kunnioittaen ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

Laki

vähittäiskaupan ja eräiden työliikkeiden liikeajasta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Ammattimaista vähittäiskauppaa sekä parturin- ja kampaamoliikettä saa harjoittaa, *jollei tässä laissa toisin säädetä*, arkipäivänä kello 7:n ja kello 21:n välisenä aikana, *paitsi lauantaina kello 7:n ja 18:n välisenä aikana (poist.)*.

Sunnuntaina ammattimaista vähittäiskauppaa sekä parturin- ja kampaamoliikettä saa harjoittaa, *jollei tässä laissa toisin säädetä*, kello 12:n ja 21:n välisenä aikana kesä-, heinä-, elo- ja joulukuussa ja vuoden viitenä muuna sunnuntaina, jotka kauppa- ja teollisuusministeriö määrää kuultuaan kaupaa, työnantajia ja työntekijöitä edustavia järjestöjä.

Mitä tässä laissa säädetään ammattimaisen vähittäiskaupan sekä parturin- ja kampaamoliikkeen harjoittamisesta, koskee myös sellaisen liikehuoneiston aukioloa, jossa tällaista kauppa tai liikettä harjoitetaan.

2 §

Ammattimaista vähittäiskauppaa tai parturin- ja kampaamoliikettä ei saa harjoittaa kirkollisena juhlapäivänä, vapunpäivänä eikä itsenäisyyspäivänä eikä kello 13:n jälkeen jouluaattona

ja juhannusaattona, ellei 3, *(poist.)* 4 tai 5 §:n säännöksistä muuta johdu.

3 § (Uusi)

Elintarvikahuoneistossa saa siellä myytäväksi sallittujen tarvikkeiden vähittäiskauppaa harjoittaa neljän tunnin ajan kello 8:n ja 18:n välisenä aikana viimeisenä peräkkäin sattuvasta kirkollisesta juhlapäivästä, vapunpäivästä, itsenäisyyspäivästä ja sunnuntaista, *paitsi 1 §:n 2 momentin tarkoittamana sunnuntaina, joka ei ole 2 §:n tarkoittama päivä, jolloin sovelletaan 1 §:n 2 momentin säännöksiä.*

4 § (3)

Lääninhallitus voi erityisistä syistä sallia ammattimaisen vähittäiskaupan tai parturin- ja kampaamoliikkeen harjoittamisen muinakin kuin 1 tai 2 §:ssä säädettyinä aikoina. Poikkeuslupa voidaan peruuttaa, jos luvan antamisen ollenaiset edellytykset eivät enää täyty tai luvan ehtoja rikotaan.

5—7 §

(Kuten hallituksen esityksen 4—6 §:t)

8 §

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksen 7 §:n 1 ja 2 mom.)

(3 mom. (poist.))

(3 mom. kuten hallituksen esityksen 7 §:n 4 mom.)

Helsingissä 20 päivänä helmikuuta 1997

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa varapuheenjohtaja Seppo Kääriäinen /kesk, jäsenet Matti Aura /kok, Arto Bryggare /sd, Mikko Immonen /vas, Mari Kiviniemi /kesk, Paula Kokkonen /kok, Martti Kor-

honen /vas, Riitta Korhonen /kok, Pekka Kuosmanen /kok, Leena Luhtanen /sd, Ola Rosendahl /r, Sakari Smeds /skl, Janne Viitamies /sd sekä varajäsenet Klaus Hellberg /sd, Timo Järvilahti /kesk ja Jari Koskinen /kok.

Vastalause

Liikeaikakysymyksen käsittelyn yhteydessä Lipposen hallitus on sivuuttanut parlamentarismin ja eduskunnan tahdon kunnioittamisen. Eduskunta päätti ennen joulua, ettei liikeaikakia ole syytä muuttaa. Kansanvallan kannalta oli valitettavaa, että hallitus antoi eduskunnalle täysin samanlaisen liikeaikalakiesityksen, jonka eduskunta juuri oli hylännyt. Lisäksi asian nostaminen hallituksen luottamuslauseäänestykseksi oli pääministeriltä painostusta kansan enemmistön lailla ajattelevia hallituspuolueiden kansanedustajia kohtaan.

Käynnissä olevan toisen eduskuntakäsittelyn aikana Lipposen hallitus on kansalaisten suuren enemmistön ja opposition vaatimuksesta joutunut perääntymään alkuperäisestä esityksestään ja kovasta markkinahenkisyydestään. Hallituspuolueiden tekemä kompromissi ei kuitenkaan muuta hallituksen tavoittelemaa suuntaa kohti täydellistä kauppojen aukiolon vapauttamista.

Valiokunnan mietinnöstä ilmenevä uusi esitetty kauppojen aukioloaikamalli ei poista niitä perusasioita, joilla olemme lakihanketta vastustaneet. Esitykseen sisältyy edelleen seuraavia ongelmakohtia:

1) Lain muutos vauhdittaisi kaupan keskittymistä. Se johtaisi pienet yksinyrittäjät ja perheyrittäjät vaikeaan kilpailutilanteeseen suurten kanssa. Kaupan kokonaisymyynti ei kasvaisi aukiolojen vapauttamisen myötä, vaan myynti ja-

kautuisi uudella tavalla eri viikonpäivien kesken. Samalla myynti ohjautuisi pääsääntöisesti niille kaupoille, jotka pystyisivät tehokkaimmin käyttämään hyväksi lisääntyviä aukioloaikoja.

Haja-asutusalueiden kauppojen sunnuntaiaukioloja on perusteltu elinkeino- ja yhteiskuntapolitiittisilla tekijöillä ja erityisesti matkailuelinkeinon kehittämisellä. Haja-asutusalueilla on yhä toiminnassa noin 1500 kauppa. Uusi liikeaikalaki on kuitenkin vaarantamassa kyläkauppojen asemaa, mistä Suomen Kyläkauppayhdistys on lausunut syvän huolestumisensa.

2) Esityksellä ei asiantuntijakuulemisen perusteella olisi parantavaa työllisyysvaikutusta. Kaupan työntekijöille lakimuutoksesta aiheutuisi hankaluuksia työaikoihin ja työturvallisuuteen liittyen. Lisäksi työntekijöille aiheutuisi käytännön ongelmia, kuten mm. lasten päivähoiton järjestäminen sunnuntaina. Pienyrittäjille uusi tilanne merkitsi entistäkin vähäisempiä vapaa-aikoja, kun yrittäjä kilpailutilanteen turvaamiseksi ja kalliita sunnuntaityökuluja välttääkseen lisäisi itselleen yhden työpäivän viikossa. Myös suurten yritysten johto- ja päällikötaso tekisi useammin työtä sunnuntaisin, sillä osa sunnuntain työntekijöistä olisi tilapäistyövoimaa ja täten vähäisemmän ammattitaidon omaavaa.

3) Ruotsista saadut kokemukset kauppojen sunnuntaiaukioloista eivät tue — toisin kuin yleisesti on väitetty — aukiolojen vapauttamista.

Tilastokeskus on tehnyt ruotsalaisista kokemuksista selvityksen, josta ilmenee mm. se, että Ruotsissa kauppohenkilöstön sunnuntaiaukiolo on vaikuttanut kaupan rakenteeseen. Markkinaosuuksia ovat kasvattaneet mm. marketit ja suuret päivittäistavarakaupat, kun taas häviäjiä ovat olleet pienet päivittäistavarakaupat. Ruotsissa onkin lähikauppojen lopettaminen nopeutunut ja sen seurauksena erityisesti eläkeläisten ja lapsiperheiden asiointimahdollisuudet ovat hankaloituneet. Kaiken kaikkiaan Ruotsista saatujen kokemusten yhteenvedon pohjalta Tilastokeskuksen asiantuntijalausunto toteaa, että ”kauppojen aukiolo sunnuntaina palvelee kuluttajien marginaalisia tarpeita” ja että ”ruotsalaisiin kokemuksiin viitaten kauppohenkilöstön nykyiset aukioloajat näyttävät Suomessa ratkaisulta, jota ei ole tarpeen muuttaa”.

4) Lain muutoksen edut kuluttajille olisivat vähäiset. Yhteiskunnallisessa keskustelussa kauppohenkilöstön sunnuntaiaukiolosta on tullut esiin, ettei sunnuntaikaupan vapautuksella ole hallituksen lisäksi juuri muita tukijoita. Esimerkiksi tehdyt mielipidemittaukset kertovat, että selkeä

enemmistö kansalaisista vastustaa hallituksen liikeaikalakimallia. Suuri osa kuluttajista onkin tyytyväisiä nykyisiin aukioloaikoihin. Myös Kuluttajat-Konsumenterna ry. on vastustanut hallituksen liikeaikalakiesitystä.

5) Viimeisenä, mutta ei vähäisempänä — lain muutosta on arvioitava periaatteellisenä kysymyksenä. Lakia on siis arvioitava myös eettisenä arvovalintana, ei pelkästään taloudellisena kysymyksenä. Elämisen arvojen kunnioittaminen kuuluu nykyaikaiseen eurooppalaisuuteen. Ihminen tarvitsee työn ja levon rytmittämistä. Fyysisen levon lisäksi hän tarvitsee myös henkistä rauhoittumisaikaa. Kauppohenkilöstön aukioloaikojen vapauttamisen myötä sunnuntai ei olisi enää yhteinen vapaapäivä, vaan samanlainen työpäivä kuin muut viikonpäivät. Tästä seuraisi se, että perheiden yhteinen aika vähenisi. Perheiden yhteenkuuluvaisuuden höltymisellä voisi puolestaan olla arvaamattoman kielteisiä vaikutuksia yhteiskunnallemme.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hylättäisiin.

Helsingissä 20 päivänä helmikuuta 1997

Seppo Kääriäinen /kesk
Timo Järvelä /kesk

Mari Kiviniemi /kesk
Sakari Smeds /skl

